

ÖĞRETMENLİK MESLEK ETİĞİNİN İRDELENMESİ *

Ali Rıza ERDEM**

Selçuk ŞİMŞEK***

Öz

Bu çalışmanın amacı, ilgili alanyazın irdelenerek öğretmenlik meslek etiği, karşılaşılan sorunlar ve olası kaynakları, öğretmenin meslek etiği açısından sorumluluklarını belirlemektir. Bu çalışmada öğretmenlik meslek etiği ve karşılaşılan sorunlar irdelenerek çıkarımlarda bulunulmuştur. Etik, bir toplum, bir kültür ya da grubun çeşitli etkilerle kabul görmüş davranış normlarını ifade eder. Meslek etiği, bir mesleğe üye insanların eylemlerini sınırlayan, hangi eylemi yapip yapmayacaklarını emreden kurallardan oluşur. Öğretmenlik mesleği, insan ilişkilerinin yoğun olduğu ve ahlaki sorumlulukları etik bir meslektir. Öğretmenlik mesleğinde etik; öğretmenlik mesleğini icra ederken, öğrenciler, toplum ve meslektaşları ile olan ilişkilerde yerine getirilmesi gereken sorumluluklar, uyulması gereken kurallar ve ilkeler bütünüdür. Öğretmenlik “meslek etiği” artık daha çok önemsenmekte ve eğitimin paydaşları (öğrenciler, öğrenci velileri, eğitim yöneticileri, eğitim uzmanları, öğretmenler) bu konuda karşılaşılan sorunlara daha duyarlı davranmaktadır. Öğretmenlik meslek etiğinde karşılaşılan sorunların nedenleri çok çeşitli olabilmektedir. Eğitim sisteminin stratejik ögesi olan öğretmen görevini yaparken “meslek etiği” açısından önemli sorumlulukları üstlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmenlik mesleği, etik, öğrencilerle ilişki, görev sorumluluğu, meslektaşlarla ilişki.

* Bu çalışma 27-28 Mart 2013 tarihlerinde Ankara TODAİE’de düzenlenen “II. Kamu Etiği Kongresi” nde sunulan sözlü bildiri metninin geliştirilmiş şeklidir.

** Doç. Dr. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, arerdem@gmail.com

*** Yrd. Doç. Dr. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, selcuk48@gmail.com

EVALUATION OF TEACHER PROFESSIONAL ETHICS

Abstract

The aim of this study is to determine the responsibilities of the teacher in terms of professional ethics by examining related literature, encountered problems and possible sources. In this study, some inferences are made by cross-examining teacher professional ethics and encountered problems. Ethics refers to the norms of a society, a culture or a group behavior that is accepted by various influences. Professional ethics comprises of rules and regulations restricting profession members' actions and telling what to do and what not to do. Teaching profession necessitates intense human interactions and requires high moral responsibilities. Ethics in teaching profession is a set of rules and guidelines that must be followed while interacting with students, society and colleagues. Teaching "professional ethics" is getting more important and elements of teaching (students, parents, administrators, education experts and teachers) are more sensitive towards the challenges faced in this regard. The cause of problems encountered in teacher professional ethics may vary. While performing its duty teacher who is the strategic member of educational system is assuming important responsibilities in terms of "professional ethics".

Keywords: *Teaching profession, ethics, interacting with students, accountability, relations with colleagues.*

1. GİRİŞ

Öğretmen her toplum için ayrı bir öneme sahiptir. Öğretmenlerin sınıftaki görevleri değişmiş ve çeşitlenmiştir. Değişimin önemli faktörlerinden biri olan öğretmenlerin sınıf içi ve dışında oynadığı rolleri de hiç olmadığı kadar farklılaşmıştır. Günümüzde her alanda meydana gelen baş döndürücü gelişmelerin ve değişmelerin gerisinde kalınmaması için gelişmenin, değişimin stratejik gücü olarak kabul edilen eğitim kurumlarına ve eğitim kurumları aracılığıyla da öğretmenlere, önemli görevler düşmektedir. Öğretmenlerin sınıf içinde ve dışında üzerlerine düşen görevleri ve rolleri yapabilecek nitelikte yetiştirilmeleri gerekmektedir.

Bir öğretmenin branşı ne olursa olsun etik ilkeler doğrultusunda hareket etme zorunluluğı vardır ve bu konudaki sorumluluklarının neler olduğunu çok iyi bilmesi gerekmektedir. Bu anlamda öğretmenler davranışlarından sorumludur. Öğretmenlik mesleğı kendine has bir takım özellikleriyle, diğere tüm meslek gruplarından ayrılmaktadır. Bu özelliklerinden en önemlisi, öğretmenliğinin diğere tüm mesleklerin öğreticisi olmasıdır. Öğretmenlik mesleğı bu yönüyle, tüm toplumlarda sayğı gören, yüksek statü atfedilen kutsal konumdadır ve bu mesleğı sürdüren kişilerin de sorumlulukları kapsamında, tüm uygulamalarında etik ölçütlere uyma gerekliliğı daha da önemli hale gelmektedir (Obuz, 2009; Özbek, 2003).

Bu çalışmanın amacı, ilgili alanyazın irdelenerek öğretmenlik meslek etiğı, karşılaşılan sorunlar ve olası kaynakları, öğretmenin meslek etiğı açısından sorumluluklarını belirlemektir. Öğretmenlik meslek etiğinin irdelenmesinin öğretmenlerin, yöneticilerin ve öğrenci velilerinin konuya dikkat çekilmesi ve konu hakkında farkındalıklarının artırılması açısından katkı sağlanması beklenmektedir.

2. YÖNTEM

Bu çalışma alanyazın taramasında elde edilen verilerin araştırmacılar tarafından belirlenen başlıklara göre analiz ve sentezine dayalıdır. Çalışmada öğretmenlik meslek etiğı ve karşılaşılan sorunlar irdelenerek çıkarımlarda bulunulmuştur. Çalışma alanyazından elde edilen verilerin analizi ve yeniden düzenlenmesi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışma, araştırmacı tarafından belirlenen “etik ve meslek etiğı”, “öğretmenlik meslek etiğı”, “öğretmenlik meslek etiğinde karşılaşılan sorunlar ve kaynağı” ve “öğretmenin ‘meslek etiğı’ açısından sorumlulukları” alt başlıkları kullanılarak düzenlenmiştir. Veriler, alanyazından ve internet kaynaklarından elde edilmiştir. Öncelikle elde edilen veriler çalışmanın alt başlıklarına göre ayrılmış ve analiz edilmiştir. Daha sonra tasarlanan başlıklara göre ayrılan ve analiz edilen veriler, çalışmanın alt başlıklarına göre yeniden düzenlenmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Etik ve Meslek Etiği

Etik, Yunanca “*ethos*” sözcüğünden türetilmiştir. Yunanca’da *ethos* insanların yaşadıkları yer ile gelenek, görenek, alışkanlık ve bir kişinin yaratılış öz nitelikleri gibi anlamlar taşımaktadır. Etik, bir toplum, bir kültür ya da grubun çeşitli etkilerle kabul görmüş davranış normlarını ifade eder. İyi, kötü, doğru ve yanlış gibi kavramları inceleyen, değerler ve standartlar sistemi olarak tanımlayabileceğimiz etiğin özünde doğru ve yanlış ölçütleri yatmaktadır (Gözütok, 1999; Kamu Görevlileri Etik Kurulu, 2012; Obuz, 2009; Pelit ve Güçer, 2006).

“*Etik*”, bir dizi kural ve ilke ya da bir küme insan ya da toplumca kabul edilmiş bir dizi davranış ve ahlaki ilkeler kümesi anlamına gelmektedir. Etiğin özünde doğru ve yanlış ölçütleri yatmaktadır, etik, yanlış ya da doğru olma düşüncesi ile ilgilenir. Daha geniş bakış açısı ile etik bütün etkinlik ve amaçların yerli yerine konulması, neyin yapılacağı veya yapılamayacağı, neyin isteneceğinin veya istenemeyeceğinin, neye sahip olunacağı ya da olunamayacağı bilinmesidir. Etik genel olarak, neyin doğru neyin yanlış olduğunu ayırmaya yarayan davranış kurallarıdır (Aydın, 2003; Aypay, 2009; Gözütok, 1999; Ilgaz ve Bilgili, 2006; Karakütük, 2002; Kuçuradi, 2003; Obuz, 2009; Pelit ve Güçer, 2006; Yaman, Mermer ve Mutlugil, 2009).

Meslek etiği, bir mesleğe üye insanların eylemlerini sınırlayan, hangi eylemi yapıp yapmayacaklarını belirleyen kurallardan oluşur. Durkheim’e göre meslek etiği; bir grubun eseri olan, grup tarafından korunan kişisel eğilimleri sınırlayarak, insanları belirli davranış kalıplarına zorlayan kurallardır. Meslek etiği, insanların mesleklerini icra ederken onların davranışlarına yön veren, onlara rehberlik eden kurallar, standartlar ve ilkeler bütünüdür. Meslek etiği, özellikle doğrudan doğruya insanla ilgili mesleklerde uyulması gereken davranış kuralları olarak da tanımlanabilir. Meslek etiği genel olarak

neyin doğru ya da neyin yanlış olduğu ile ilgili kurallar ve standartlarla ilgilenir. Meslek etiği, bu grup ya da topluluk onu koruduğu sürece geçerlidir. Meslek etiği, mesleki uygulamaların adalet, hakkaniyet, dürüstlük gibi kavramları temel alarak gerçekleşmesini sağlar. Bir meslek etiğinden söz edebilmek için bir grubun ya da topluluğun olması gerekir. Meslek etiği ilkeleri, bir mesleğe mensup kişiler arasındaki anlama, algılama ve davranış farklılıklarını gidererek o meslek grubunda standardizasyonu sağlama ihtiyacından doğmuştur. Meslek etiğinin en önemli yanlarından biri, dünyanın neresinde olursa olsun, aynı meslekte çalışan bireylerin bu davranış kurallarına uygun davranmalarının gerekliliğini ortaya koymasdır (Aydın, 2001; Gündüz ve Çoşkun, 2012; Obuz, 2009; Şentürk, 2009).

3.2. Öğretmenlik Meslek Etiği

Öğretmenlik mesleği, insan ilişkilerinin yoğun olduğu ve ahlaki sorumlulukları gerektiren etik bir meslektir. Öğretmenler, eğitim hizmeti sunma sorumluluğunu üstlenmiş olan kamu görevlileridir. Öğretmen, yalnız kusursuz öğretim yetenekleri ile değil, aynı zamanda yaşama biçimi ile de örnek alınacak ahlaki bir modele dönüşür. Yani bu anlamda öğretmen, öğrettiklerini örnek olarak yaşayan ideal biridir. Diğer yandan, öğretmenlik yalnızca bir takım bilgilerin aktarılmasını kapsayan bir süreç olmanın ötesinde, genç nesillere değerler kazandırılması hedefini de içeren bir meslektir (Şentürk, 2009; Toprakçı, Bozpolat ve Buldur, 2010).

Öğretmenlik mesleği açısından “etik” kavramı, genel olarak öğrenciler, toplum ve diğer meslektaşları ile olan ilişkilerde vb. alanlarda uyulması gereken kuralların ve yapılan görevin gerektirdiği sorumlulukların yerine getirilmesidir. Öğretmenlik mesleğinde etik; öğretmenlik mesleğini icra ederken, öğrenciler, toplum ve meslektaşları ile olan ilişkilerde yerine getirilmesi gereken sorumluluklar, uyulması gereken kurallar ve ilkeler bütünüdür. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu üstün karakterde insanlardır; zor koşullar altında uzun süreli çalışmaya ve mesleklerinin gerektirdiği sorumlulukları yerine getirirken

pek çok zorluğa göğüs germeye isteklidirler; yetiştirdikleri gençler için iyi davranış modelleri oluştururlar, öğrencilerin çok çalışmasını sağlarlar ve hak ettikleri saygıyı görürler. Ancak etik kavramını bilmeyen, temel etik değerlere bağlı olamayan öğretmenler de vardır. Öğretmenler yeni nesilleri yetiştirirken önce kendilerindeki bazı eksikleri fark etmeli ve bunları düzeltilmelidirler. Öğretmen en başta adil, dürüst, saygılı, sevgi dolu olmalıdır. Bunların dışında örgütüne okuluna yasalara bağlı, insan haklarına inanan ve insanlara değer veren güven verici bir karaktere sahip olmalıdır. Mesleki anlamda yeterliliklerini sağlamış kendini mesleki anlamda geliştiren ve bu kutsal mesleğin ne kadar büyük bir sorumluluk gerektirdiğinin bilincinde olmalıdır (Gözütok, 1999; Güçer, 2006; Pelit ve Şentürk, 2009; Yaman, Mermer ve Mutlugil, 2009).

Öğretmenlik mesleği için de bir takım mesleki etik ilkeleri belirlenmiştir. Örneğin Amerikan Eğitimciler Derneği [AED] (The Association of American Educators), sendikali olmayan en büyük ulusal profesyonel eğitimciler derneğidir. “AED Eğitimciler İçin Etik Kodları”, AED Danışma Kurulu ve Yönetim Komitesi tarafından geliştirilmiştir. AED bu kodları, öğrencilere karşı etik davranış (Profesyonel bir eğitimci, öğrencileri kasıtlı olarak kötülemez), performans ve uygulamalarda etik davranış (Profesyonel bir eğitimci mesleki gelişimini sürdürür); meslektaşlara karşı etik davranış (Profesyonel bir eğitimci, okulu ve meslektaşları hakkında olumsuz açıklamalar yapmaz) ve topluma ve velilere karşı etik davranış (Profesyonel bir eğitimci okul-toplum ilişkilerine aktif ve olumlu katkılar getirir) başlıkları altında toplamıştır (Altınkurt & Yılmaz, 2011; Aydın, 2003; Dayanç, 2007). Aydın’ın (2003: 60-72) öğretmenlik mesleğiyle ilgili belirlediği etik ilkeler şunlardır:

(1) *Profesyonellik*: Öğretmenlik meslek etiğinden söz edebilmek için öncelikle, öğretmenin işinde profesyonel olması gerekir. Öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği görevleri belirtilen standartlar içinde yapabilecek yeterlikte olmayan bir öğretmenin meslek etiği ilkelerinden söz etmek olanaksızdır. (2) *Hizmette sorumluluk*: En genel

anlamda sorumluluk, belirli bir görevin istenilen nitelik ve nicelikte yerine getirilmesidir. Bu anlamda öğretmen bir kamu hizmeti olarak eğitimde üzerine düşen büyük sorumluluğun bilinci içinde olmalıdır. (3) *Adalet*: Öğretmen, her türlü eyleminde adil olmak ve öğrenciler arasındaki ilişkilerde de adaleti sağlamak sorumluluğuna sahiptir. Öğrencilere söz hakkının adil olarak paylaşılmasından başlayıp, sınıf içi ve dışı etkinliklere katılıma kadar uzayan her türlü etkinlikte adaletin sağlanması son derecede önemlidir. (4) *Eşitlik*: Eşitlik, yararların, sıkıntıların, hizmetlerin dağıtılmasında uygulanacak sınırların belirlenmesini içerir. (5) *Sağlıklı ve güvenli bir ortamın sağlanması*: Bir öğrencinin en temel haklarından biri, sağlıklı ve güvenli bir okul – sınıf ortamında bulunmaktır. Bu nedenle öğretmenlerin en temel etik sorumluluklarından biri de sınıf ortamında düzen ve disiplini sağlayarak, öğrenci sağlığını ve güvenliğini tehdit edecek her türlü unsurun ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. (6) *Yolsuzluk yapmamak*: En genel anlamıyla yolsuzluk, bir çıkar karşılığında kamu yetkilerinin yasa dışı kullanımı olarak tanımlanabilir. Burada sağlanması amaçlanan kazançlar maddi kazançlar olabileceği gibi parasal olmayan özel amaçlara yönelik de olabilir. (7) *Dürüstlük- doğruluk ve güven*: Etik davranış, başkaları ile ilişkilerde dürüst olmayı ve içtenliği gerektirir. İçten ve dürüst davranmayan öğretmenler, ilişkilerde kendi sonlarını hazırlarlar ve güven ortamı ortadan kalkar. (8) *Tarafsızlık*: Tarafsızlık ya da nesnellik, insanın bireyleri ya da nesnelere oldukları gibi görebilmesi ve bu görüntüyü bireyin kendi istek ve korkuları ile oluşturduğu görüntüden ayırabilmesidir. Nesnel olabilmek kişinin duygularını değil, aklını kullanmasını gerektirir. (9) *Mesleki bağlılık ve sürekli gelişme*: Örgütsel bağlılık, işgörenlerin örgüt üyeliklerini sürdürmeleri ve örgütte kalmak istemeleri olarak tanımlanabilir. Örgüte bağlı işgörenler, örgütten etkilenirler ve kendileri de ortak amaçların gerçekleştirilmesi için ortaklaşa bir çaba gösterirler. (10) *Saygı*: İnsan, her şeyden önce insan olduğu için değerlidir. İnsanın değeri ve onuru, insan ilişkilerinde köşe taşı niteliği taşır. İnsan canlı varlıklar içinde en gelişmiş olan, düşünen, akıl yürüten, iletişim kuran, gelecek için planlar yapan bir varlıktır ve bu yönleri ile saygıdeğerdir. (11) *Kaynakların etkili kullanımı*: Kurumsal ve kamusal

kaynakların etkili kullanımı öğretmenlerden beklenen bir başka önemli etik davranıştır. En kıt ve değerli kaynak zamandır. Bu açıdan “öğretim zamanının” etkili kullanımı öğrencilerin yararını en üst düzeye çıkaracaktır. Derse geç girmek, erken ayrılmak ders süresince zamanı iyi kullanmamak, kişisel işlerini eğitim-öğretim ortamında yapmak, derse hazırlıksız girmek, öğrenci çalışmalarına ve ödevlerine yeterince zaman ayırmamak, öğrencilerin soru sormalarını ve tekrarlar yapılmasını geçiştirmek, eğitsel değeri olmayan konuşmalarla zamanı tüketmek, öğretim zamanının etkili kullanılmadığının göstergeleri sayılabilir.

Öğretmenlik meslek etiği ilkelerine uygun davranma öğretmenlerin eğitimin amaçlarını daha üste düzeyde katkı sağlama yönündeki isteğini de olumlu yönde etkilemektedir. Kepenek’e (2008: 95) göre İlk ve ortaöğretim öğretmenlerinin öğretmenlik meslek etik ilkeleri ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Öğretmenlik meslek etik ilkelerinin, örgütsel vatandaşlık davranışlarının tümüyle (Nezaket ve özgecilik, vicdanlılık, sportmenlik ve sivil erdem) pozitif ve orta düzeyde ilişkili olduğu söylenebilir. Ayrıca öğretmenlerin meslek etik ilkeleri ile toplam örgütsel vatandaşlık davranışı düzeyleri arasında da pozitif ve orta düzeyde bir ilişki ($r = 0.55$; $p < 0.01$) olduğu görülmüştür. İlköğretimde görev yapan öğretmenlerin ortaöğretimde görev yapan öğretmenlere göre daha fazla öğretmenlik meslek etik ilkelerine uygun davrandıkları ve daha fazla örgütsel vatandaşlık davranışı sergiledikleri söylenebilir.

3.3. Öğretmenlik Meslek Etiğinde Karşılaşılan Sorunlar ve Kaynağı

Öğretmenlik “*meslek etiği*” artık daha çok önemsenmekte ve eğitimin paydaşları (öğrenciler, öğrenci velileri, eğitim yöneticileri, eğitim uzmanları, öğretmenler) bu konuda karşılaşılan sorunlara daha duyarlı davranmaktadır. Obuz’a (2009: 30) göre öğretmenler giderek daha çok etik sorunla uğraşmaktadır. İnsan hakları kavramının toplumun gündeminde daha fazla yer alması, öğrenci hakları gibi kavramları da

gündeme getirmiştir. Toplumun bilinç düzeyinin artmasıyla birlikte, öğretmen öğrenci ilişkileri daha ayrıntılı ele alınmaya ve değerlendirilmeye başlanmıştır. Öğretmenler öğrencilerle, velilerle, okul yöneticileri ve diğer öğretmenlerle ilişkilerinde, "ne yapmalıyım", "bu doğru olur mu" soruları ile karşı karşıya kalmaktadır.

3.4. Öğretmenlik Meslek Etiğinde Karşılaşılan Sorunlar

Öğretmenlik mesleğiyle ilgili "meslek etiği sorunları" çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Gözütok'a (1999: 92-97) göre etik bulunmayan davranışlar ortalama puan sırasıyla; "Okula ait parayı kişisel amaçla kullanma" (4.57), "Öğrencisiyle cinsel yakınlık kurma" (4.55), "Öğrencilerle ilişkilerinde ayırım yapma" (4.54), " Öğrenci değerlendirmede yanlı davranma" (4.52), "Veli olanaklarını kişisel amaçla kullanma" (4.51), "Küfürlü konuşma" (4.50) dır. "Nadiren Gözlenmekte" olan davranışlar ortalama puan sırasıyla; "Öğrencisiyle cinsel yakınlık kurma" (4.35), "Okula içkili gitme" (4.23), "Okula ait parayı kişisel amaçla kullanma" (3.97), "Öğrencilerin sırlarını başkalarına anlatma" (3.79), "Öğrencilerin önünde meslektaşlarını küçük düşürme" (3.72), "Yönetmeliklere aykırı davranma" (3.71), "Öğrencilere, velilere bir şeyler satma" (3.68), "Kavga etme" (3.64), "Veli olanaklarını kişisel amaçla kullanma" (3.58), "Yalan söyleme" (3.57), "Okul malzemelerini kişisel amaçla kullanma" (3.56) ve "Küfürlü konuşma" (3.50) dır.

Pelit ve Güçer'e (2006: 115) göre öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışlara ilişkin algılamalarının tespitine yönelik yapılan bu çalışmada, öğrencilerin büyük bir çoğunluğu öğretmenlik mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışları tasvip etmemekle birlikte çalışmanın önemli sonuçlarından birisi "derslerine girilen öğrencilere ders harici para karşılığında özel ders verebileceğini belirtmek" ifadesinin aritmetik ortalamasının diğer etik dışı davranışlara ilişkin ifadelere göre daha düşük olduğu görülmüştür. Obuz'a (2009: 36-40) göre öğrencilerle ilişkilerde "öğrencilerin bazı burs ve diğer kaynaklardan

ya da avantajlardan yararlanmalarını ırk, din, cinsiyet, engellilik, ulusal köken ya da medeni durumu yüzünden engellemek”, görevle ilgili sorumluluklarda “okula alkol olarak ya da herhangi bir uyuşturucu madde kullanarak gelmek”, meslektaşlarla ilişkilerde “okul yönetimine meslektaşı hakkında devamlı olarak olumsuz görüşlerde bulunmak” en etik dışı davranışlar olarak belirtilmiştir. Yılmaz ve Altinkurt’a (2009: 79) göre öğretmen adaylarının, öğrenciler arasında zengin-fakir ayrımı yapma; öğrencilere sözlü tacizde bulunma (küfürlü konuşma vb.); öğrenciyi sınıf içinde aşağılama; öğrencilere dinî konularda baskı yapma; kişisel kazanç elde etmek için öğrencilere ve velilere bir şeyler satma; öğrencilere dinsel inançları nedeniyle ayrıcalıklı davranma; öğrencileri hakkında kasıtlı ve kötü niyetli açıklamalarda bulunma; öğrencilere etnik kökenleri nedeniyle ayrıcalıklı davranma; sınıftaki bazı grupların diğerleri üzerinde baskı kurmasına göz yumma ve meslektaşları hakkında kasıtlı ve kötü niyetli açıklamalarda bulunma gibi davranışları yüksek düzeyde etik dışı davranış olarak gördüklerini belirlemiştir. Öğretmen adayları, kendi öğrencilerine okul dışında ücretli ders vermeyi ise en düşük düzeyde etik dışı davranış olarak görmektedir. Turgut’a (2010: 97) göre sendikalara yansıyan, devlet okullarında görev yapan yöneticilere göre öğretmenlerde görülen etik dışı davranışlar, derse zamanında girmemek, sık sık mazeret ve hastalık izni almak, derse hazırlıksız girmek, öğrencisi ile ekonomik çıkar ilişkisine girmek, sosyo-ekonomik düzeye göre, kimliklere öğrencilere karşı ayrımcı uygulamalar, baskı-şiddet, cinsel istismar, pahalı hediye kabul etmesi, öğretmenler arasındaki rekabet, ast-üst ilişkisini dengeleyememek şeklindedir. Toprakçı, Bozpolat ve Buldur’a (2010: 46-) göre öğretmenler hiçbir etik ilkeye “Pek çok (5)” düzeyinde uyulmadığını belirtmektedir. Kıdemli öğretmenler genç öğretmenlere göre etik ilkelere daha fazla uyulduğunu düşünmektedir. Altinkurt ve Yılmaz’a (2011: 122) göre öğretmenlerin en sık yaptığı etik dışı davranış “başarı düzeyi düşük öğrencilerle yeterince ilgilenmemek”, en az yaptıkları ise “öğrencilere dini konularda baskı yapmak” davranışlarıdır.

3.5. Öğretmenlik Meslek Etiğinde Karşılaşılan Sorunların Kaynağı

Öğretmenlik meslek etiğinde karşılaşılan sorunların nedenleri çok çeşitli olabilmektedir. Pelit ve Güçer'e (2006: 117) göre öğretmen adayları, öğretmenleri etik dışı davranışa iten-itebilecek faktörlerin özellikle "yasal düzenlemelerin eksikliği", "etik dışı davranışlar sergileyen meslektaşların fazla yaptırım görmemesi", "eğitim sistemine ilişkin en üst düzeyde (MEB) yapılan düzenlemelerin etik konularını fazla kapsamaması (dikkate almaması)", "öğretmenin içinde yaşadığı toplumun etik yapısının giderek bozulması", "öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında meslek etiği ile ilgili yeteri derecede eğitimin verilmeyişi" gibi faktörlerin daha çok etkili olduğunu belirtmişlerdir.

3.6. Öğretmenin 'Meslek Etiği' Açısından Sorumlulukları

Eğitim sisteminin stratejik ögesi olan öğretmen görevini yaparken "meslek etiği" açısından önemli sorumlulukları üstlenmektedir. Etik açıdan öğretmenler için uyulması gereken birtakım standartlar geliştirilebilir. Bunlar (Örenel, 2005: 18-20):

(1) Öğretmen öğrencilerini sürekli olarak izlemeli ve öğrencilerinin karakter gelişimi ile uyguladığı program amaçları arasında ki dengeyi iyi organize edebilmelidir. (2) Öğretmen bir model olmalıdır; dolayısı ile öğretmenin geniş bir genel kültüre sahip olması gerekmektedir. (3) Öğretmen öğrencini güvenini kazanmalıdır. (4) Öğretmen öğrencilerin yalnızca okul içinde ki etkinlik ve gelişiminden sorumlu değildir. Öğretmen sadece öğrencilerini okulda değil; okul çevresinde izlemelidir ve velilileri ile görüşmeye önem vermelidir. (5) Bir öğretmen mesleki anlamda yeterli olmalıdır. Öğretmen öğreteceği konular ve bunları nasıl öğreteceğini iyi bilmelidir. Öğrencilerin öğrenmedeki hızlarını dikkate almalı ve her öğrencinin bilgi ve beceri kazanmasına imkân sağlamalıdır. (6) Öğretmen işleyeceği dersin amaçları ile öğretim kaynaklarını geniş ölçüde bağdaştırıp

uygulayabilmelidir. (7) Öğretmen öğrencilerin ihtiyaç ve isteklerine eğilmeli ve bunları olabilirlik çerçevesinde karşılamaya çalışmalıdır. (8) Bir öğretmen öğrencilerin bireysel, kültürel ve entelektüel farklılıklarına saygı duymalıdır. (9) Öğretmen toplumla ve diğer meslektaşlarıyla sürekli işbirliği içinde olmalı ve alanındaki gelişmeleri meslektaşlarıyla paylaşmalıdır. (10) Öğretmen kendini sürekli yenileyebilmelidir. (11) Öğretmen sınıf içinde ve toplumda öğrencilerin dikkatli olmaları gereken ahlak kurallarını onlara açıklamalı ve uygulamalarını sağlamalıdır. (12) Öğretmen öğrencilerin öğrenme stillerine uygun bilgi kaynak seçip uyarlayıp geliştirebilmelidir. Bunun yanında onların gelişmesini sergileyebileceği ortamları hazırlayabilmelidir. (13) Farklı öğretim tekniklerinin bilmeli ve konuya uygun öğretim tekniğini bilinçli ve doğru şekilde kullanarak öğretimi gerçekleştirmelidir. Öğretmen öğrencilerine hata yapma, risk alma ve cesaret becerisini kazandırabilmelidir. Öğrencilerin ancak güven dolu bir atmosferde zihinsel, duygusal ve bedensel açıdan gelişebileceklerini bilmelidir. (14) Öğretmen öğrencilerinin ufku genişletmeli ve yaratıcılıklarını ortaya çıkarmaya çalışmalıdır. (15) Öğretmen çok iyi derece de sınıf yönetimi teknik ve becerisine sahip olmalıdır. (16) Öğretmen gelişen teknolojiyi çok iyi takip edebilmeli ve bunu öğrencilerin gelişimi yönünde kullanabilmelidir. (17) Okul, aile ve toplum arasında kurulan iletişimin etkili bir şekilde işlemesi için özen göstermelidir; velileri okula çekebilmeli ve anne – babaya çocuklarına nasıl yardımcı olabilecekleri konusunda bilgiler vermelidir. (18) İnsan hakları ve ülkenin eğitim felsefe ile öğretim arasında ki ilişkiyi kavramalı ve bunu eğitim- öğretim alanına yansıtmalıdır. (19) Öğretmen sahip olduğu yetenek ve becerilerini en üst düzeyine kadar kullanmalıdır.

Öğretmenler “*meslek etiği*”yle ilgili sorumluluklarını yerine getirme konusunda daha duyarlı ve titiz olmalıdır. Örenel’e (2005: 95) göre öğrencilerin öğretmenlerinin “adalet, dürüstlük, saygı, güven, mesleki sorumluluk, mesleki yeterlilik, insan hakları, sevgi, örgütsel bağlılık” boyutundaki mesleki etik ilkelerine uygun davranışlar sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Özbek’e (2003: 129-130) göre, beden eğitimi öğretmenleri

"*profesyonellik*" boyutunda yer alan "sporda dürüstlüğü, kazanmaya tercih etme", "*sorumluluk*" boyutunda yer alan "beden eğitimi dersini genel eğitimin ayrılmaz ve tamamlayıcı bir parçası olarak görme", "*dürüstlük*" boyutunda yer alan "sporcu öğrencilerinin sağlığını tehlikeye atacak antrenman yaptırmama", "*saygı*" boyutunda yer alan "rakip okul takımının sporcu ve antrenörlerini küçük düşürücü konuşmalar yapmama" ilkelerine yüksek düzeyde uymaktadır. Okul yöneticilerinin görüşlerine göre, beden eğitimi öğretmenleri "*profesyonellik*" boyutunda yer alan "notu bir baskı aracı olarak kullanmama", "*sorumluluk*" boyutunda yer alan "öğrenci sağlığına ve güvenliğine, sportif başarıdan daha fazla önem verme", "*dürüstlük*" boyutunda yer alan mesleki etik kurallar içinde "sporcu öğrencilerinin sağlığını tehlikeye atacak test, ölçüm ya da ilaç denemesi yapılmasına 'izin vermeme" ve "sporcu öğrencilerinin sağlığını tehlikeye atacak antrenman yaptırmama", "*saygı*" boyutunda yer alan "rakip okul takımının sporcu ve antrenörlerini küçük düşürücü konuşmalar yapmama" mesleki etik ilkelerine yüksek düzeyde uymaktadır. Sakin'e (2007: 195) göre okul öncesi öğretmenlerinin, mesleki etik davranışları (davranış kuralları) yüksek düzeyde benimsediklerini söyleyebiliriz. Arğ'a'ya (2012: 93) göre öğrenciler öğretmenlerinin "adalet", "dürüstlük", "saygı", "güven", "mesleki sorumluluk", "mesleki yeterlilik", "insan hakları", "sevgi", "örgütsel bağlılık" boyutlarında mesleki etik ilkelerine uygun davranışlar sergilediklerini ifade etmişlerdir.

Öğretmenler meslektaşlarının meslek etiğiyle ilgili ihlallerini de büyük oranda kabul etmemektedirler. Uzun ve Elma'ya (2012: 285-286) göre öğretmenlerin büyük bir kısmının velilerden gelen değerli hediye kabul etmeyeceği, verilen değerli hediye rüşvet gibi algılandığı ve bunun etik dışı bir davranış olarak değerlendirildiği belirlenmiştir. Öğretmenlerin bir kısmının görevini ihmal eden meslektaşlarına ellerinden geldiğince destek olacakları, diğer bir kısmının ise bunun çok önemli bir sorun olduğunu ve çocukların ihmal edilmesinin göz ardı edilecek bir şey olmadığını düşündükleri saptanmıştır. Öğretmenlerin meslek etiğine uygun davranmalarına ilişkin olarak eğitim verdikleri öğrencilerinin algıları da oldukça önemlidir. Uğurlu'ya (2008: 376) göre

öğrenciler, öğretmenleri değerlendirirken öğretmenlik mesleğinin toplumsal ve eğitimsel boyutları ile ilişkilendirilebilecek konularda daha olumlu değerlendirmişken, doğrudan öğrencilerin kendileri ile ilgili konulardaki davranışları “*Öğretmenlerimiz bizimle ilişkilerinde tarafsızdırlar. Öğretmenlerimiz, bizlere karşı adaletli davranırlar. Öğretmenlerimiz, kendilerini bizim yetişmemize adanmışlardır. Öğretmenlerimiz bize karşı sevecendirler*” daha olumsuz değerlendirmişlerdir. Aydoğan’a (2011: 94) göre öğrenciler öğretmenlerinin mesleki etik ilkelere büyük ölçüde uyduğunu belirtmişlerdir. Öğrenciler, öğretmenlerinin sadece doğru davranışları ödüllendirme konusunda çok da yeterli olmadıklarını ifade etmişlerdir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Öğretmenlik mesleğini profesyonel anlamda yerine getiren öğretmenlerin “öğretmenlik meslek etiği”nin gerektirdiği bilgi ve beceriye sahip olmaları gerekmektedir. Kurtulan’a (2007: 274) göre öğretmenler mesleki etik değerleri, mesleki uygulamalardaki önceliği ve önemi yetersiz tanımlamıştır. Geleneksel ön yargılara dayalı tutumlar ve nesnellikten uzak bakış açılarının olması, profesyonel meslek anlayışının henüz oluşmadığını göstermektedir. Şakar’a (2010:118) göre öğretmenlerin etik kavramının bilgisine sahip olmadıkları, etiği ahlak kavramı olarak ifade ettikleri ve iki kavram arasındaki farkı ifade edemedikleri ortaya çıkmıştır. Bunun temel nedenlerinden biri öğretmen adaylarına eğitim fakültelerinde verilen hizmet öncesi eğitimde “*öğretmenlik meslek etiği*” ve “*eğitim-öğretim etiği*” konularında kuramsal ve uygulamalı olarak başlı başına bir eğitim verilmemesi olabilir. Öğretmen adaylarına öğretmenlik meslek etiğinin kazandırılması eğitim verdikleri öğrenciler için rol model olacaklarından dolayı üzerinde önemle durulması gereken bir konu olarak görülmeli ve ele alınmalıdır. Öğretmen adaylarına verilen hizmet öncesi eğitimde “*öğretmenlik meslek etiği*” nin zorunlu bir ders olarak yer almasının gerekliliği üzerinde uzlaşmaya ihtiyaç vardır. Gittikçe önemi artan eğitimin stratejik ögesi olan öğretmenin

yapıp ettikleri eğitimin iç ve dış paydaşları tarafından daha çok önemsenmektedir. Eğitim sistemi içinde görev yapan öğretmenlere verilen hizmet içi eğitimlerde de “öğretmenlik meslek etiği” ile ilgili eğitimlere yer verilmesine, öğretmenlerin bu konuda daha duyarlı ve bilinçli olmaları açısından ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

- Altinkurt, Y. ve Yılmaz, K. (2011). “Öğretmen adaylarının öğretmenlerin mesleki etik dışı davranışlar ile ilgili görüşleri”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (22): 113 – 128.
- Arğa, M. (2012). Öğretmenlerin Mesleki Etik İlkeleri Kapsamındaki Davranışlarının İlkokul Ve Ortaokul Öğrencilerinin Algılarıyla Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, İ. (2001). *Yönetmelik, mesleki ve örgütsel etik*, 2. Baskı, Ankara: PEGEMA Yayıncılık.
- Aydın, İ. (2003). *Eğitim ve öğretimde etik*, Ankara: PEGEMA Yayıncılık.
- Aydoğan, İ. (2011). “Öğretmenlerin mesleki etik ilkelere uyma düzeylerinin öğrenciler tarafından algılanması”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (2): 87-96
- Aypay, A. (2009). Bilimsel Etik, Editör: Abdurrahman Tanrıoğen, *Bilimsel araştırma yöntemleri* içinde ss: 277- 292, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dayanç, T. (2007). Sınıf Öğretmenliği Aday Öğretmenlerinin Mesleki Etik Konusundaki Görüşleri Ve Mesleki Etik İkilimleri Çözümleme Biçimleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Gözütok, F. D. (1999). “Öğretmenlerin etik davranışları”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 32 (1): 83-99.
- Gündüz, Y. ve Çoşkun, Z. S. (2012). “Öğrenci algısına göre öğretmen etik değerler ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik çalışması”. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 13 (1): 111-131

- Ilgaz, S. ve Bilgili, T. (2006). "Eğitim ve öğretimde etik", *KKEFD/OKKEF*, 14: 199-210
- Kamu Görevlileri Etik Kurulu (2012). *Kamu görevlileri etik rehberi*, 3. Basım, Ankara,
- Karakütük, K. (2002). *Öğretim üyesi ve bilim insanı yetiştirme (Lisansüstü öğretimin planlanması)*, (Geliştirilmiş 2. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kepek, Ö. (2008). Öğretmenlik Meslek Etik İlkelerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışına Etkisi (Kocaeli ili örneği), Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kuçuradi, İ. (2003). Etik ve 'etikler'. *Türkiye Mühendislik Haberleri*, 423 (1):7-9.
- Kurtulan, I. (2007). Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Etik Değerler Açısından Kendilerini Değerlendirmeleri, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Obuz, P. (2009). Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğiyle İlgili Etik Olmayan Davranışlara İlişkin Görüşleri, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Örenel, S. (2005). Öğretmenlerin Mesleki Etik İlkeleri Kapsamındaki Davranışlarının İlköğretim Ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Algılarıyla Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Özbek, O. (2003). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Meslekî Etik İlkeleri ve Bu İlkelere Uyma Düzeyleri. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Pelit, E. ve Güçer, E. (2006). "Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışlara ve öğretmenleri etik dışı davranışa yönelten faktörlere ilişkin algılamaları". *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 95-119.
- Sakin, A. (2007). Okul Öncesi Öğretmenlerin Mesleki Etik Davranışlar Hakkındaki Görüşleri İle Ahlaki Yargı Düzeyleri ve Öğretmenlik Tutumlarının İncelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Şakar, M. C. (2010). İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Etik Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Şentürk, C. (2009). "Öğretmenlik mesleğinde etik", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 10 (111): 25-31.
- Toprakçı, E., Bozpolat, E. ve Buldur, S. (2010). "Öğretmen davranışlarının kamu meslek etiğİ ilkelerine uygunluğU". *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1 (2):35-50.
- Turgut, N. (2010). Devlet İlköğretim Okullarında Görev Yapan Yönetici ve Öğretmenlerin Meslekî Etik Sorununa Karşı Meslek Örgütlerinin Yaklaşımı (Nitel bir çalışma). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uğurlu, T. (2008). "Lise son sınıf öğrencilerinin öğretmenlerinin etik davranışlarına ilişkin algıları". *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16 (2): 367-378.
- Uzun, E. M. ve Elma, C. (2012). "Okul öncesi öğretmenlerinin mesleki etik ikilemleri çözümlene biçimleri". *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1 (3): 279-287.
- Yaman, E. ve Mermer, E. Ç. & Mutlugil, S. (2009). "İlköğretim okulu öğrencilerinin etik davranışlara ilişkin görüşleri: Nitel bir araştırma". *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7 (17): 93-108
- Yılmaz, K. ve Altinkurt, Y. (2009). "Öğretmen adaylarının mesleki etik dışı davranışlar ile ilgili görüşleri". *İş Ahlakı Dergisi*, 2 (4): 71-88.

EXTENDED ABSTRACT

No matter the brunch of study each teacher has to obey the ethical guidelines and teachers are expected to know their responsibilities very well in this regard. In this sense, teachers are accountable for their actions. The aim of this study is to determine the responsibilities of the teacher in terms of professional ethics by examining related literature, encountered problems and possible sources.

In this study, some inferences are made by cross-examining teacher professional ethics and encountered problems. This work is compiled by analyzing and rearranging the sources obtained from literature search. Data are gathered from the publications in this field and internet sources. Firstly, gathered data are classified according to the subtitles of the study and analyzed. Then, classified and analyzed data are rearranged according to subtitles of the study.

Ethics refers to the norms of a society, a culture or a group behavior that is accepted by various influences. Right and wrong criteria lie at the core of ethics and ethics deals with the idea of being right and wrong. Professional ethics comprises of rules and regulations restricting profession members' actions and telling what to do and what not to do. Professional ethics generally deals with the rules and standards as to what is right or wrong. Professional ethics is valid as long as the group or society protects it.

Ethics in teaching profession is a set of rules and guidelines that must be followed while interacting with students, society and colleagues. At the first place teacher is to be fair, honest, respectful and loving. On top of the already mentioned characteristics, teachers are expected to have characteristics that making them standing by their schools, obeying the laws, believing in human rights, valuing people and reassuring humans. Teachers should posses professional qualifications, improve themselves in

their area of expertise and be aware of the huge responsibilities expected by this holly profession.

Teachers are increasingly engaging in ethical problems. Having the concept of human rights more on more on the agenda of the public calls for concepts such as student rights. With the increasing awareness of the society, teacher-student relationship came under close scrutiny and started to be evaluated. Teachers are facing questions such as “what should I do?”, “is it the right thing to do?” while interacting students, parents, administrators and other colleagues.

While performing its duty teacher who is the strategic member of educational system is assuming important responsibilities in terms of “professional ethics”. Teachers are sensitive and meticulous about fulfilling their tasks in terms of “professional ethics”. Teachers largely reject their colleagues' violations of professional ethics.

Teachers who fulfill the teaching profession in a professional manner must have the necessary knowledge and the skills required by “teacher professional ethics”. During in-service training in college of education, teacher candidates do not take any theoretical or practical class designed just for “teacher professional ethics” and “teaching and learning ethics”. A consensus is needed on mandatory “teacher professional ethics” course during in-service training of teacher candidates. Throughout in-service trainings given during professional life, education on “teacher professional ethics” must take place so that teachers should be aware and conscious about teacher professional ethics.